

## Mistik Bir Tecrübe Olarak Ruhun Baş Dönmesi: Hint Mistisizmi

Kutsi KAHVECİ<sup>(\*)</sup>

**Öz:** Duygu ve sezgiye dayanan bir inanç yolu olan mistisizm; Tanrı ile aracısız olarak birleşme ve ruhun mutlak hakikate ulaşmasıdır. Hayat, arzu ve kötülüklerin kaynağı olduğundan, bedeni ve zihni olarak tüm dünyevi işlerden uzak durmak gerekir. Kısacası yaşama arzusunu söndüren ve dünyadan el çeken insan kurtuluşa ulaşabilir. Hint mistisizmi de mistik düşüncenin dünyadaki en eski kaynaklarından önemli bir kesiti teşkil etmektedir. Bu çalışmanın amacı da asketik bir yaşama önem veren Hint düşüncesinde mistik hayatın varlığını incelemektir.

**Anahtar Kelimeler:** Mistisizm, Brahman, Ruh, Hinduizm, Asketizm, Nirvana.

### The Dizziness of the Soul as A Mystical Experience: Indian Mysticism

**Abstract:** Mysticism, a way of faith based on emotion and intuition; is the unification with God without mediation and soul's attainment of absolute truth. Because life is the source of desires and evils, all earthly affairs must be avoided physically and mentally. Shortly, the person who let down the desire for living and gave up on world can attain salvation. Indian mysticism constitutes an important part of the oldest sources of the mystic thought in the world. The aim of this study is to investigate the existence of the mystic life in Indian thought which attaches importance to an ascetic life.

**Keywords:** Mysticism, Brahman, Soul, Hinduism, Ascetism, Nirvana.

**Makale Geliş Tarihi:** 21.08.2018

**Makale Kabul Tarihi:** 20.05.2019

#### I.Giriş

Dinler, birbirlerinden çok farklı görüneler de hepsinin birleştikleri bir nokta vardır ki o da inanmanın, insanla, insanı ve bu dünyayı aşan varlık arasında bir bağ olarak kabul edilmesidir. Bu bağlamda her dinde aşkın varlık ile bağ kurma şekli ve bu bağı kuran araçlar değişmektedir. Bu bağın temelinde bulunan amaç ise bütün dinlerde birdir. Çünkü dinlerde kurtuluşa ve ölümsüzlüğe kavuşmanın yolu aynıdır. Bütün dinler, insana iyiyi yapmasını, kötüden sakınmasını emreder. O halde bu amaca araç olan, farklı dinlerin tapınma şekli ya da tapınağı, bu temel bağın özünü değiştirmek için yeterli değildir. Bütün dinler, aşkın varlıkla insan arasında tek bir bağ kurma noktasında birleşirler (Mengüşoğlu 1983: 306). Diğer yandan felsefi açıdan, insanla aşkın varlık arasındaki bu bağ, dinlerin aracılığını gerektirmeyebilir ve bu bağ aracısız da kurulabilir

Öte yandan felsefedeki mistisizm ile dini mistisizm birbiriyle tıpatıp aynı şeyler değildir. Fakat aralarındaki farkı, bir sistem ve sistemsizlik farkı haline indirgemek pekâlâ mümkündür. Dindeki mistisizmin, işin başında da sonunda da akılla fazla alışverişi yoktur. Yani akılı tatmin etmek onun davası değildir. Felsefede mistisizm aklın

<sup>\*)</sup> Dr.Öğr.Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü (e-posta: kkahveci@atauni.edu.tr)

kavrayamayacağı hakikatleri mistik sezgi ile bilmek manasında onunla aynı iddiayı paylaşır fakat felsefe bu iddia üzerinde rasyonel bir sistem kurar. Bununla beraber, dini anlamdaki mistisizm önceleri sadece ferdi bir deruni tecrübe kazanmak gayesi taşırken, sonraları bu gayeyi felsefi bir sistem haline getirmeye başlamıştır. Bu bir bakıma kaçınılmaz sayılmalıdır çünkü insan kendi tecrübelerine başkalarını da ortak etmek, hatta bizzat kendini inandırmak durumunda kalınca, onu akli bir sistemin gerekleriyle donatmak zorundadır (Kök 2001: 79).

Mistisizmin en doğru tanımı birbirinin içinde olan ve birbirini tamamlayan iki yönlü tanımdır:

1 - Mistisizm, bir çeşit tecrübe tipidir.

2 - Mistisizm, bir çeşit bilgi yolu ve bir çeşit şuur halidir (Sunar 1979: 11).

Mistik tecrübe, mutlak bir gerçeklik veya Tanrı'yla temaşaya dayanan doğrudan ve aracısız bir temas ya da birleşme olabileceği gibi, Tanrı'nın mistik tecrübeyi yaşayan insanın varlığına bir bütün olarak nüfuz etmesi duygusundan da oluşabilir. Bununla birlikte mistik tecrübenin en önemli özelliği, onun kişiye özel, yaşanan, fakat anlatılamayan, yoğun ve biricik olan bir tecrübe olmasıdır. Mistik tecrübe, onu yaşayan kişiyi aydınlatan, kişiye kurtuluşunu sağlayan, kişinin tümüyle pasif olduğu, kişinin başına her an her yerde gelebilecek, onun değerlerini, yaşantısını, bütün bir bakış tarzını değiştirecek bir tecrübedir (Sunar 1979: 12).

Bu bağlamda mistik tecrübe, gerçek realiteyi, Tanrı'yı doğrudan doğruya kavrayan bir tecrübedir. Mistik tecrübe, zihinsel olmayan bir şuur şeklidir. Mistik tecrübenin dayanağı, görünen eşyanın üstünde ve ötesinde olan, görünmeyen şuurudur. Gerçek realiteyi doğrudan doğruya kavrayacak olan mistik şuur, hiçbir çeşit duyum, düşünce ve kavram ihtiva etmediğinden zihne ait bir şuur değildir. Onda tasavvurlara ve kavramlara ait her şey atılmıştır; onda hiçbir düşünce yoktur. Bu nedenle bu şuur tipi, hiçbir suretle zihinsel şuur elemanlarına ait terimler içinde açıklanıp tanımlanamaz. Bundan ötürü de ender kimselerde görülebilen böyle bir şuur tipi, normal psikoloji sınırlarını aşar (Sunar 1979: 15).

Duyuları aşan, aklımızın doğal durumunda varoluşu ve özü bize kapalı, saklı kalan doğüstü inanç doğruları olan mistisizm; tinsel tutum ve düşünüş, yaşama doğrultusu olarak da:

1 - Karanlık, sırla yüklü olana duyulan aşırı eğilim.

2 - Açık olmayan, mistik düşünme biçimi.

3 - Tanrısal sezgi yoluyla algılanamayan doğüstü gerçekleri yaşama.

4 - Tanrı'ya erişme çabalarının tümü.

5 -Yüksek bir gücü kavramak ve eylemlerini bu güce göre düzenlemek için gerçekliğin üstüne yükselme eğilimidir (Akarsu 1984: 75).

Yine aynı zamanda mistisizm:

1 - Her türlü özne-nesne ayırımını, ikiliğini kaldırarak bir olma durumu (yalnızca Tanrı ile değil, doğayla da olabilir).

2 - Tanrı'yla bir olma, birleşme, kendini Tanrı'da yaşama durumu.

3 - Yüksek tinsel güçler aracılığıyla Tanrı'yı görme, Tanrı'ya erişme durumu.

4 - Sır dolu eylemler ya da ruhsal alıştırmalarla Tanrı'ya erişme yöntem ve tekniğine ilişkin durumlardır (Akarsu 1984: 75).

Öte yandan insandaki ruh kıvılcımı aslında ilahidir ve insan kendi asli mahiyeti ile birleştiğinde Tanrı ile birleşmiş olur. İnsan, Tanrı'ya karşı olan bir yaratık değil, tersine, Tanrı'ya ortak olan bir yaratıktır. İnsan ile Tanrı arasında, en azından potansiyel bir yakınlık vardır. Mistisizm gerçek anlamda Tanrı'nın ilmi; Tanrı'da birleşip onunla bir olma ilmidir. Gerçek mistik de sadece Tanrı'dan söz eden değil, Tanrı'ya kavuşandır. Kavuşmanın ispatı da sadece bilmek değil, bilmek ile birlikte olmaktır (Sunar 1979: 16,17).

Bu bağlamda mistisizmin dört ana vasfını şöyle sıralayabiliriz:

1 - O, zihnin kavradığı değil, fakat nefsin yaptığı bir şeydir. Organik bir hayat vetiresidir.

2 - O, tamamıyla spiritüel bir aktivitedir ve hedefi tamamıyla transandantaldır. Yani, mistik her zaman ve her halde bütün dikkat ve ilgisini Tanrı'da toplar.

3 - Mistiğin bütün dikkat ve ilgisini topladığı Bir, yani Tanrı, hem bütün bir realite hem de sevginin canlı ve şahsi bir objesidir.

4 - Gerçek mistisizm bazı belirli tecrübeleri gerektirir. Çünkü mistiğin objesi Mutlak ile birleşmedir. Bu birleşme de mistik yolculuğun sonudur (Sunar 1979: 17).

Mistik hayat, faninin yani sonlunun, kendi sonsuz mahiyetine ulaşması yolunda arınma, temizlenme silsilesidir ki sonunda aşk içinde fani olmakla Mutlak ile birleşilebilir. Arınmaya yol açan aşktır. Zira tasfiye de mistiğin yöneldiği eylem, irade eylemi değil, aşk eylemidir. Ancak aşk iledir ki ruh kötülüklerden arınabilir, ilahi varlığı temaşada ilahi olmayan şeyler yok olabilir (Sunar 1979: 37).

Mistikler, Tanrı ile birleştiklerini söylerler. Dolayısıyla da psikolojik açıklamanın üstüne çıkarlar. Böyle bir birleşmeyle de onlar, kendilerinin Tanrı tarafından tamamen kapsanmış olduklarını, içlerinde yaşayanın Tanrı'dan başka bir şey olmadığını anlatmak isterler. Mistik sadece bir bilme eylemini değil, bir varlık halini de gerektiren belirli bir haricilemiş makule karşı şuurlu olarak hareket eder. Bu sebeple başlangıçta Tanrı'ya doğru olan manevi yolculuk daha sonra ezeli bir düzen içinde Tanrı'da devam eder ve en sonunda Tanrı'dan başka bir şey kalmaz. Mistik, artık Tanrı'ya istihale etmiştir, asıl boyaya boyanmıştır (Sunar 1979: 63).

Her dinin kendi özelliklerine göre mistik bir anlayışı vardır. Mistisizmin kelime anlamına bakıldığında karşımıza iki anlam çıkmaktadır. Birincisi Tanrı ile aracısız olarak birleşme, ikincisi ise ruhun mutlak hakikate ulaşmasıdır. Bu bağlamda kişisel deneyimin

orijini Hıristiyan, İslam -Sufizm- ya da Budizm’de aramak doğru değildir. Çünkü ulaşılması arzulanan yol hepsinde aynıdır. Yine mistik deneyim durağan olmadığı için onun tam bir durumunu tanımlamak da zordur. O, seyahat edilmemiş bir dünyadır ve biz ne kadar yaklaşırsak da onun sınırı gözden kaybolur. Bu bakımdan birçok araştırmacı mistisizmi, gizemlilik ve anlaşılmazlık olarak ifade etmektedir. Yine onu dinsel bir temele dayandırmaksızın anlamlandırmaya çalışırsak hiçbir şey ifade edemeyebilir. Bu bakımdan mistik deneyimi dini bir temele dayandırmak gerekir (Tural 2011: 19,20. Bkz. Çağdaş 1974, Sarma, 2005).

## II. Hint Mistisizmi

Hinduizm, içinde çok eski zamanlardan beri gelen bir sürü kural ve inanç taşıdığı için, kendisinin bütün dinlerin bir ansiklopedisi olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Ancak burada bizi ilgilendiren konu onların kast sistemleri içindeki en yüce olarak kabul ettikleri Brahmanlardır. Bu bağlamda münzevi olmak –tek başına yaşamak- isteyen bir Brahman evini, ailesini terk etmeli ve ormanda yaşamalıdır. Yiyeceği ot ve meyvelerden oluşur. Elbisesi ise ağaç kabuğundan ya da pis bir post olmalıdır. Sabah ve akşam banyo yapmalı ve saçını uzatmalıdır (Tural 2011: 21. Bkz. Zimmer 1992). Çünkü fiziksel evrene bağlı kalıp mutluluğu burada arayanların, hakikatin bilgisini elde etme sonucu kazanılacak özgürlüğe ulaşamayacakları düşünülür (Nikhilananda 2003: 21).

Manu yasaları, Hinduizm’deki asketik –çileci- hayat hakkında bizlere önemli bilgiler vermektedir. Hıristiyanlıktan yüzlerce yıl önce yazıldığı kabul edilen bu yasalara göre kişinin günden nasıl arınacağı ve yüksek bir mertebeye yükseleceğiyle ilgili emirler vardır. Bunlardan birinde şöyle denilir: Dünyadan kendini soyutla, oruç tutarak Tanrı’nın yardımını kazan, nefesine uyma ve vücudunu aşırı isteklerine boyun eğdir. Bir diğeri: Yüzüstü ya da sırtüstü sürün, ya da parmaklarının üzerinde bütün gün dur. Ya hep oturarak ya da ayakta durarak kal; yalnızca güneş doğarken, öğlen ve güneş batarken suya git ve banyo yap emri vardır. Manu biraz daha sert bir yasasında güneşin en hararetli zamanında etrafında beş ateş tutuştur. Yağmur düşerken onun tüm hiddetine karşı soyun, kışın ıslak bir elbise giy der. Görüldüğü gibi tüm bu zorluklara karşın kişi dayanma gücüne göre azizlik derecesinde kademe atlayacaktır (Tural 2011: 21-22). Bu bağlamda eğer insanlar, yüz yıl boyunca mutlu olabilmek istiyorlarsa, onların açgözlülükten ve sahiplenmekten uzak durmaları gerekir (Nikhilananda, 2003: 24).

Bir Brahman, asketik hayatı hem geçmiş günahları için kefarete olarak hem de devam eden süreçte günden uzak durmak için tercih etmekteydi. Onların ormanda ağaçlıklar arasındaki yaşantıları bu bakımdan münzevi hayat olarak kabul edilebilir. Ancak onların Hz. İsa’dan 1500 yıl önceki bu yaşantısını Monastisizmin Doğu Asya’da ilk belirişi olarak kabul edenler de vardır (Tural 2011: 22). Böylesi bir münzevi hayatın önemsenmesinin nedeni, yeniden doğuş döngüsü ve bu döngünün sebep olduğu düşünülen ıstıraptan kurtulabilme isteğidir. Bunun için kendini toplumdan yalıtıp oruca, çileye maruz bırakmak, hayattan el etek çekmek ve meditasyona çekilmek gerekir. Bunlar sayesinde söz konusu döngüden özgürleşme mümkün olabilecektir (Knott 2000: 60).

Hinduizm’de ‘Puranalar Dönemi’ olarak kabul edilen ve M.S. 300-750 tarihleri arasında yaşanan dönemde, ‘Puranalar’ adı ile anılan kutsal yazıtlar oluşturulmuştur. Bir Agni Purana’da her kim Hari (koruyucu Tanrı Vişnu’nun diğer adı) için ebedi bir mabet inşa ederse tüm suçları bağışlanır ifadesi yer almaktadır. Bir diğer Vamana Purana’da Vişnu için bir mabet yapan kişi, kendinden başka sekiz neslinin daha kurtuluşunu sağlar ifadesi vardır. Bu yönüyle Hindulardaki günahlara karşı kefaretin ne derece önemli olduğunu kolaylıkla görebiliriz (Tural 2011: 22-23). Zaten Puranalar eskiye dair her şeyi anlatmaya çalışır. Hinduizm’in temel kaynaklarından olan bu metinlerde genel olarak yaratılış, dünyaların nasıl meydana geldiği, tanrılar ve ermişlerle ilgili bilgiler, insanların ataları olan Manu’ların dönemleri temel konulardır (Kaya 2011: 58). Bu nedenle Hint mistisizminin kökenlerine dair bilgilere bu metinlerden de ulaşılabilir.

Hinduizm’de tam Keşiş olarak kabul edilen en yüksek mertebeye Samnyasinliktir. Bunu elde etmek ancak yirmi yıllık bir nefis mücadelesini gerektirir. Bedeni ve zihni olarak tüm dünyevi işlerden uzak durmak gereklidir (Tural 2011: 23). Çünkü esas gerçekliğin dışarıda değil de içeride olduğu fark edilmiştir. Her şeyin kendisinden çıktığı ruh, insanın içindedir; varlığın en derin gerçekliğinde, kalbin özündedir. Cahiller dışsal arzuların peşinden koşarlar, ölümün tuzağına düşerler. Bilgeler ise ölümsüzlüğü anlayan, ebedi gerçekliği sonlu olan şeylerin dünyasında aramayan kişilerdir (Vivekananda 2006: 7). Bu noktada insanların çokluğun gerisindeki birliği görmeleri, kendi içlerine yönelmeleri gerekir.

Filozof Henri Bergson’a göre en eski zamanlardan beri Hintli, genellikle varlık, tabiat ve hayat üzerine düşünmüştür. Fakat yüzyıllar süren bu çaba, Grek filozoflarının ve bilginlerinin çabası gibi bir bilgiye erişememiştir. Sebebi, Hintliye göre bilginin bir gayeden çok araç oluşudur. Gerçekten de Hint felsefesinde en derin düşünce ve mistik hayatı birlikte barındıran Panteizmin dahi felsefi veya dini olmaktan daha çok sihri bir önemi vardır. Bu yüzden Hindu düşüncesinde pratik hedefi bulunmayan herhangi bir bilgi söz konusu değildir. Varlıkta birlik, daha ilk basamaklarından itibaren sihri güç için esas dayanağı teşkil eder. Bu düşüncenin en bariz niteliklerinden biri, Vedalar’da (Vedalar, duysal tecrübe ve bunlara dayanan akıl yürütmeler yoluyla anlaşılabilir nitelikte olmayan, esas ve ebedi gerçeklik, ruh, yaratılış gibi hakikatlerin bilgisini içerir. Bu metinler fiziksel olanın ötesinde kalan şeylerle ilgili fikirler verirler (Nikhilananda, 2003: 17-18)) görüldüğü gibi çeşitli şeyler arasında özdeşlik kurmaktır. Mesela; bir yırtıcı hayvana hâkim olmak için çocuğunuzu onunla özdeşleştirir ve çocuğa hâkim olursanız hayvanı da kontrol altına almış olursunuz. Çocukla özdeşleştireceğiniz şey ne kadar çok olursa, dünyada tasarrufunuz altına girecek olan varlık da o kadar çok olacak demektir. Bu gücün son aşaması ise ‘her şeyle bir olan şey’i bulmaktır. Eğer bütün evrene hâkim olan bir ilke, yani her şeyi kendisine indirgeyebileceğimiz bir tek bulabilirsek o zaman gücümüz sonsuza ulaşmış demektir (Kök 2001: 89-90).

Ancak bu düşüncelerden yola çıkarak Hint düşüncesinin bir çeşit büyüçülük olduğu da düşünülmemelidir. Burada asıl gaye, âlemin asli gerçeğini bulmak ve kendi benliğini onunla özdeş kılarak mutlak güç sahibi olmaktır. Mutlak güç, ruhu basit arzularından kurtarır ve doğrudan doğruya en yüksek hedefle, Tanrı (Brahman, Tman) ile birleştirir.

Hayat, arzu ve kötülüklerin kaynağı olduğundan Hintli için esas olan hayattan kaçmaktı. Hayat ona çok zalim ve gaddar görünüyordu. Ölüm de kurtuluş değildi, çünkü ruh başka bedende varlığını devam ettirecekti (Kök, 2001:90). Buna göre Hinduizm'deki en temel düşünceler, yeniden doğuş ve ruhun ölümsüzlüğü düşünceleridir (Kaya 2011: 56). Hint mistisizminin önemli figürleri olan Gurular da Tanrı ile konuşabilen, dünya nimetlerinden el etek çektiği için tinsel ödüllere sahip olan kişilerdir. Bu kişiler aynı zamanda başkalarını da aydınlatarak yinelenen ölüm ve yeniden doğuş çarklarından kurtulup Nirvana'ya (nihai özgürlük) ulaşma konusunda yardımcı olurlar (Knott 2000: 43).

Hinduizm'in önemli metinlerinde, Tanrı ile evrenin, insan ruhuyla evrensel ruhun aynı şeyler olduğu savunulur. Buna bağlı olarak Brahma tanrısallığının gizemlerine yönelme söz konusudur (Kaya 2011: 54). Tanrısız doğa tüm insanların içinde vardır. Buna seslenmek gerekir. Ona uygun bir şekilde seslenildiği zaman o da kendini açığa çıkarır. Özgürlük, Ruhun kendindedir (Vivekananda 2006: 23). Böylece Hinduizm'de gerçek olan tek şeyin Tanrı olduğu, ruhun Tanrı'dan çok da farklı olmadığı, Tanrı'nın evreni yarattığı, fakat fiziki evrenin gerçek değil, bir görünüş olduğu savunulmuştur (Kaya 2011: 90). Ruh kavramı evreni açıklarken maddecilik evreni açıklamamaktadır. Bu nedenle maddeci açıklama mantıksızdır (Vivekananda 2006: 26). Kısacası maddi olandan uzaklaşmak gerekir.

Öte yandan Budizm'e bakıldığında W. H. Mackean bu konudaki görüşlerini şöyle sıralar(Tural 2011: 23-24):

1 - Budist öğretiyeye göre kurtuluş sadece manastır hayatı ile sağlanabilir. Ancak Budist keşişler ticaretle hiç uğraşmamışlar ve el işini de hakir görmüşlerdir. Budist keşişler dilencililiği tercih etmişlerdir ve hiç et yemezler. Toplu ibadet yoktur ve onlar bu konuda bağımsız bir görüntü sergilerler.

2 - Daha sonraları Budizm'de tek tek münzevi yaşam tarzından topluluğa doğru bir gelişme vardır.

3 - M.Ö. 259 yılında Hint imparatoru Aşoka Budizm öğretisini yaymak için Akdeniz ülkelerine misyonerler göndermiştir. Fakat onlar Mısır'da hiçbir Budist organizasyonu kuramamışlardır.

Genel kabul gören görüş, manastır hayatının Budizm'de sistemli bir şekilde var olduğu yönündedir. Aslında Hinduizm'in bir mezhebi olarak görülen bu din ismini kurucusundan almıştır. Asıl adı 'Sidharta Gautama' diye bilinen, Budizm'in kurucusu olan bu kişi M.Ö. 563 yılında Kapilavastu'da doğmuştur. Brahman şekilcilğine ve kast taassubuna karşı bir tepki olarak çıkan bu dinin kurucusu daha doğumundan itibaren asketik bir hayatın içine atılmıştır (Turan 2011: 24-25. Bkz. Polat 2008). Budizm'e göre dünyadan el çeken rahipler Nirvana'ya ulaşabilirler ve insanlar böylesi bir rahip yaşamına yönelmelidirler (Nikhilanda 2003: 24-25).

Zengin bir ailede doğmuş olmasına rağmen aradığı mutluluğu bir türlü bulamayan Budha sonunda birçok yeri ziyaret etmiş ve doğru yolu bulduğunu iddia ederek vaazlar vermiştir. Yanında zamanla insanlar toplanmış ve adeta keşişler ordusu gibi

teşkilatlanmışlardır. Bhiksu adı verilen dilenci keşişler ile Sangha Teşkilatı adı verilen manastır düzenlerini oluşturmuşlardır. Teşkilata girmek isteyen kişi aynı zamanda şu on emri yerine getireceğini dillendirmek zorundaydı (Tural 2011: 25. Bkz. Ruben 2004):

- 1 - Hükümler dışında bir hayat tarzı sürmeyeceğim
- 2 - Verilmeyen şeyleri almayacağım
- 3 - Hiçbir şekilde cinsel ilişkide bulunmayacağım
- 4 - Doğru olmayan şeyleri söylemeyeceğim
- 5 - Dine zarar veren ve kişiyi sarhoş eden içkileri kullanmayacağım
- 6 - Öğleden sonra bir şey yemeyeceğim
- 7 - Dans, müzik vb. şeylerin sergilendiği ortamlardan uzak duracağım
- 8 - Vücudu çiçeklerle süslemek, koku kullanmak gibi alışkanlıklardan uzak duracağım
- 9 - Beden hoşluğu verecek iskemle, sedir vs. lüks yerlerde oturmayacağım
- 10 - Altın, gümüş vs. şeyleri kabul etmeyeceğim.

Budha her ne kadar Brahmanizm'e tepki olarak bu dini kurmuş olsa da ilk öğrencileri de yine doğal olarak Brahmanizm'den ihtida edenler olmuştur. Topluluk üyeleri başlangıçta bizzat Budha tarafından seçiliyorken, Budha daha sonra bu uygulamayı diğer keşişlerin eline bırakmıştır. Aday kabul edildikten sonra, onu baştan çıkaracak olan şeylere karşı da dikkat etmek zorundaydı. Bunlar: Anne, baba, eş, çocuklar, bayağı ilişkiler, arkadaşlar, mal-mülk, servetli olma arzusu, dünyevi saygınlık edinme ihtirası, zevk-sefa sevgisidir (Tural 2011: 26).

Budha'nın ahlaki yasaları temelde şu beş maddeyi ihtiva eder (Tural 2011: 26):

- 1 - Hayvanları öldürmemek
- 2 - Hırsızlık yapmamak
- 3 - Zina etmemek
- 4 - Yalan söylememek
- 5 - Alkollü içkiler kullanmamak.

Öte yandan Budist keşişlerin sahip oldukları şeyler: Üç elbise, bir dilenme tabağı, bir kuşak, bir ustura, bir iğne ve bir de su içerken böceklerle zarar vermemek amacıyla süzgeç olarak kullanılabilen bir örtüden oluşmaktaydı. Başlangıçta ormanda ve çeşitli yıkıntılarda ikamet eden Budist keşişler daha sonra zamanla viharalarda, evlerde, tavan aralarında ikamet etmişlerdir (Tural 2011:27).

Budist keşişler ve rahibelerin en başta dikkat ettikleri şey itaattir. Brahman keşişlerle kıyaslandığında onların daha düzenli ve asketik yaşantıları olmuştur ve Brahmanlar

kadar aşırı davranışlar sergilememişlerdir. Budizm’de en büyük amaç Nirvana’ya ulaşmaktır. Buna da ancak keşifler vakıf olabilmektedir (Tural 2011: 28 Bkz. Güngören 1981).

Aynı zamanda Brahmancılığın ilk dönemlerinden itibaren, Hintli feragatle, vazgeçme ve yüz çevirme ile kurtuluşa erebilirdi. Bu, bütünde kaybolmak demektir. Budha bunu gevşetti, fakat temelden değiştirmedir. Ona daha bilgince bir şekil verdi. Budizm’e gelinceye kadar, hayatın ıstırap olduğu kabul edilmişti. Budha, ıstırapın kaynağına kadar indi; onu genellikle yaşama arzusunda buldu. Böylece kurtuluş yolu daha kesin bir şekilde belli oldu. Diğerleri gibi o da yaşama arzusunu söndürmeyi öğütledi (Kök 2001: 90).

Bergson’a göre Budhacılık, diğer Hint akımlarından daha bilgece ve daha mistiktir. O, ruhu mutluluğun, ıstırapın ve şuurun ötesine doğru yöneltti. Bu hedef mistik bir disiplinden sonra ulaşılabilecek olan Nirvana’dır ki yaşarken arzuyu, ölümden sonra da Karma’yı ortadan kaldırmaktır. Budha’nın daha gençliğinde yaşadığı rüyet haline bakarak, onda esas olanın söze ve akla aşkın olan kesin ilham -vahiy- olduğu söylenmektedir. Çünkü burada teorik bir görüşle değil de vecde çok benzeyen bir tecrübe ile karşılaşılıyor (Kök 2001: 91).

Bu bağlamda bir ruhun yaratıcı atılımına intibak etme çabası ile bu şekilde çizilen yolu alabileceği savunulmuş, ancak insan hayatından ayrılmış, fakat Tanrı hayatına ulaşamamış, yokluğun verdiği baş dönmesinde iki faaliyet arasında asılı olarak yarı yolda kalmıştır. Dolayısıyla başarısızlığı dikkate alındığında Budhacılık, bir mistisizm olmakla beraber o da tam bir mistisizm değildir. Çünkü filozofumuza göre tam mistisizm harekettir, yaratmadır, aşktır. Oysa Budist disiplinin ilk aşamasında her türlü arzuya kayıtsız kalınır. Budist, salık –yogi sadece Nirvana’yı ister, başka hiçbir arzu beslemez. İkinci aşamada her türlü düşünce ve hükme karşı kayıtsızlık hâkimdir, zihni hayat durur, sadece duygu hayatı kalır. Üçüncü aşamada duygular kaybolur bu ise bu dünyada ölmek demektir (Kök 2001: 91).

Bu yüzden Bergson, Budizm’i de tam mistisizm saymamaktadır. Ona göre tam mistisizme Hindistan’da daha geç bir zamanda rastlanmaktadır. Daha yeni olanlardan Ramakrişna’da veya Vivekananda’da gerçekten ateşli bir aşk, Hristiyan mistisizmine benzer bir mistisizm bulmaktayız. Fakat Hristiyanlık da Hindistan’a o dönemde geldiği için Hint üzerine etkisi zayıf olmuştur. Hristiyanlığın asıl etkisi Batı medeniyeti üzerine olduğu için, orada adeta bir parfüm gibi teneffüs edilmektedir. Sanayicilik bile dolaylı olarak ondan çıkmıştır. Hint mistisizmini kötümserlikten kurtarıp aktif mistisizmi harekete geçiren de Bergson’a göre, Batı medeniyeti ve sanayiciliği olmuştur. Hint kötümserliğini yaratan ve Hint mistisizmini sonuna kadar gitmekten alıkoyan, kitleleri ölüme mahkûm eden, kıtlık ve yoksulluğun doğurduğu bahtsızlıklardır. Gerek toprağın verimini artıran makineler, gerek kalabalıkların bir zaruretmiş gibi boyun eğdikleri köleliği yıkan yeni siyasi ve sosyal örgütlenmeler, tamamıyla yeni bir anlamda kurtuluşu mümkün kılmaktadır. Bu icat ve örgütlenmeler bilindiği gibi Batı medeniyetinin ürünleridir. Bu sayede mistik ruh kendi içine kapanacak ve feragat doktrini ile vecd pratiklerine dalacak yerde, bütün varlığıyla bir aşka açılmaktadır. Demek ki

filozofumuza göre, ona bu imkânı veren de Batı kaynaklı güçlerdir. Bergson'un iddiasına göre, sonuç olarak ne Grekler de ne de eski Hint'te tam mistisizm olmadı. Bazen hamle yetersiz kalmış, bazen de maddi şartlar ile dar bir fikir hayatı onu yolundan saptırmıştır (Kök 2001: 92).

### III. Sonuç

Her dinin kendi özelliklerine göre mistik bir anlayışı vardır. Mistisizmin kelime anlamına bakıldığında karşımıza iki anlam çıkmaktadır. Birincisi Tanrı ile aracısız olarak birleşme, ikincisi ise ruhun mutlak hakikate ulaşmasıdır. Duyuları aşan, aklımızın doğal durumunda varoluşu ve özü bize kapalı, saklı kalan doğüstü inanç doğruları olan mistisizm; Tanrı'ya erişme çabalarının tümüdür. Yine aynı zamanda mistisizm; her türlü özne - nesne ayırımını, ikiliğini kaldırarak Tanrı'yla bir olma, birleşme, kendini Tanrı'da yaşama durumudur. Gerçek mistik de sadece Tanrı'dan söz eden değil, Tanrı'ya kavuşandır.

Bu bağlamda birçok tanrısı bulunan, çok kapsamlı ve geniş, bilinen en eski organize dinlerden biri olan Hinduizm, içinde çok eski zamanlardan beri gelen bir sürü kural ve inanç taşıdığı için, kendisinin bütün dinlerin bir ansiklopedisi olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Hint düşüncesinde fiziksel evrene bağlı kalıp mutluluğu burada arayanların, hakikatin bilgisini elde etme sonucu kazanılacak özgürlüğe ulaşamayacakları düşünülür. Dolayısıyla dünyadan kendini soyutlayarak çileci bir hayat anlayışı ön plana çıkmaktadır. Tüm bu zorluklara karşın kişi dayanma gücüne göre azizlik derecesinde kademe atlayacaktır. Eğer insanlar, yüz yıl boyunca mutlu olabilmek istiyorlarsa, onların açgözlülüğünden ve sahiplenmekten uzak durmaları gerekir.

Hint mistisizminde münzevi bir hayatın önemsenmesinin nedeni, yeniden doğuş döngüsü ve bu döngünün sebep olduğu düşünülen ıstıraptan kurtulabilme isteğidir. Bunun için kendini toplumdaki yalıtılmak ve oruca, çileye maruz bırakmak, hayattan el etek çekmek ve meditasyona çekilmek gerekir. Bunlar sayesinde söz konusu döngüden özgürleşme mümkün olabilecektir. Bedeni ve zihni olarak tüm dünyevi işlerden uzak durmak gereklidir. Çünkü esas gerçekliğin dışarıda değil de içeride olduğu fark edilmiştir. Her şeyin kendisinden çıktığı ruh, insanın içindedir; varlığın en derin gerçekliğinde, kalbin özündedir. Cahiller dışsal arzuların peşinden koşarlar, ölümün tuzağına düşerler. Bilgeler ise ölümsüzlüğü anlayan, ebedi gerçekliği sonlu olan şeylerin dünyasında aramayan kişilerdir. Bu noktada insanların çokluğun gerisindeki birliği görmeleri, kendi içlerine yönelmeleri gerekir.

Hintli için esas olan hayattan kaçmaktır. Hayat ona çok zalim ve gaddar görünmektedir. Ölüm de kurtuluş değildir, çünkü ruh başka bedende varlığını devam ettirecektir. Buna göre Hinduizm'deki en temel düşünceler, yeniden doğuş ve ruhun ölümsüzlüğü düşünceleridir. Hint mistisizminin önemli figürleri olan Gurular da Tanrı ile konuşabilen, dünya nimetlerinden el etek çektiği için tinsel ödüllere sahip olan kişilerdir. Bu kişiler aynı zamanda başkalarını da aydınlatarak yinelenen ölüm ve yeniden doğuş çarklarından kurtulup Nirvana'ya (son özgürlük) ulaşma konusunda yardımcı olurlar.

Hinduizm'in önemli metinlerinde, Tanrı ile evrenin, insan ruhuyla evrensel ruhun aynı şeyler olduğu savunulur. Buna bağlı olarak Brahma tanrısallığının gizemlerine yönelme söz konusudur. Tanrısal doğa tüm insanların içinde vardır. Buna seslenmek gerekir. Ona uygun bir şekilde seslendirildiği zaman o da kendini açığa çıkarır. Özgürlük, ruhun kendindedir. Böylece Hinduizm'de gerçek olan tek şeyin Tanrı olduğu, ruhun Tanrı'dan çok da farklı olmadığı, Tanrı'nın evreni yarattığı, fakat fiziki evrenin gerçek değil, bir görünüş olduğu savunulmuştur. Ruh kavramı evreni açıklarken maddecilik evreni açıklamamaktadır. Bu nedenle maddeci açıklama mantıksızdır. Kısacası maddi olandan uzaklaşmak gerekir.

Genel Hint düşünce sistemine baktığımız zaman dinsel bir sistem olan Hinduizm'de mistisizm hâkim olduğu gibi felsefi akımlarda da mistik bir eğilim söz konusudur. Aynı çileci yaşam tarzı ve kurtuluşa erişme amacı felsefi düşünce sistemlerinde de temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle genel olarak Hint felsefesi de pratik bir felsefe niteliğindedir. Hatta dinsel inanışla karşıt şekilde nitelendirilen ve heretik olarak kabul edilen felsefe sistemlerinde de büyük çoğunlukta mistik tutum görülebilmektedir. Bunların en önemlilerinden birisi de Budizmdir.

Budizm'e göre dünyadan el çeken rahipler Nirvana'ya ulaşabilirler ve insanlar böylesi bir rahip yaşamına yönelmelidirler. Aynı zamanda Brahmancılığın ilk dönemlerinden itibaren, Hintli feragatle, vazgeçme ve yüz çevirme ile kurtuluşa erebilirdi. Bu, bütünde kaybolmak demektir. Budha bunu gevşetti, fakat temelden değiştirmedir. Ona daha bilgince bir şekil verdi. Budizm'e gelinceye kadar, hayatın ıstırap olduğu kabul edilmişti. Budha, ıstırapın kaynağına kadar indi; onu genellikle yaşama arzusunda buldu. Böylece kurtuluş yolu daha kesin bir şekilde belli oldu. Diğerleri gibi o da yaşama arzusunu söndürmeyi öğütledi.

Mistisizm insanları maddi olandan uzaklaştırarak manevi olana yönlendirdiği için insani alanda birçok sorunun kaynağı olan dünyevi değerler önemsiz hale gelmektedir. Böylesi bir bakış açısı insana ahlaki olarak farklı bir yetkinlik kazandırır. Kendisinde maddi değerleri önemsizleştiren ve aşkın değerlere yönelen kişi, gündelik basit problemlerden de bağımsız bir hale gelecektir. Dolayısıyla toplumsal ortamda sorun kaynağı olan birçok maddi temelli durum mistik tecrübe sayesinde elde edilen ahlaki yetkinlikle aşılabilir. Bu durum da mistisizmin, insanın manevi olarak kurtuluşa erişmesi inancı ve düşüncesine dayalı olan aşkın işlevinin yanı sıra önemli bir toplumsal işlevinin de olduğunu göstermektedir.

### **Kaynaklar**

- Akarsu, B. (1984) Felsefe Terimleri Sözlüğü, 3. Basım, Ankara: Savaş Yayınları.  
Çağdaş, K. (1974) Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.  
Güngören, İ. (1981) Buda ve Öğretisi, İstanbul: Onur Basımevi.  
Kaya, K. (2011) Hinduizm, Ankara: Dost Yayınevi.  
Knott, K. (2000) Hinduizmin ABC'si, çev. Medet Yolal, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kök, M. (2001) *Mistik Dünya Görüşü ve Bergson*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Mengüşoğlu, T. (1983) *Felsefeye Giriş*, 3. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi

Nikhilananda, S. (2003) *Hinduizm*, çev. Aslı Özer, İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.

Polat, K. (2008) *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınevi.

Ruben, W. (2004) *Eski Metinlere Göre Budizm*, Hazırlayan: Lütfü Bozkurt, İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Sarma, D. S (2005) *Hint Dini Tarihine Giriş*, çev. Fuat Aydın, İstanbul: Ataç Yayınları.

Sunar, C. (1979) *Mistisizm Nedir? Kılıç Kitabevi*, Ankara: Garanti Matbaacılık ve Neşriyat.

Tural, M. (2011) *Ortaçağ Doğu Hıristiyanlığında Manastır Hayatı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Vivekananda, S. (2006) *Kendinize Güvenin: Advaita/Ruhun Özgürlüğü*, çev. Suat Ertüzün, İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Zimmer, H. (1992) *Hint Felsefesi*, çev: Sedat Umran, İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.